

Journal of International Economics, 2007, pp. 355-376. <http://ideas.repec.org/p/hhs/iuiwop/0674.html>

12. Walsh Frank, Görg Holger, Strobl Eric «Why do foreign-owned firms pay more? The role of on-the-job training» Review of World Economics (2007) v.143, pp.464-482 <http://ideas.repec.org/p/ner/ucddub/urnhdl10197-179.html>

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.

УДК 338.45.01:676

А.Р. Дунська, канд. екон. наук, доцент
кафедри менеджменту,

А.Б. Дерипашук, магістрант кафедри менеджменту,
НТУУ «Київський політехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто сучасний стан і тенденції інноваційного розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості на світовому ринку. Також досліджується проблеми та перспективи інноваційного розвитку галузі в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновації, целюлозно-паперова промисловість, інноваційно-інвестиційна стратегія.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается современное состояние и тенденции инновационного развития предприятий целлюлозно-бумажной промышленности на мировом рынке. Также исследуются проблемы и перспективы инновационного развития отрасли в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновации, целлюлозно-бумажная промышленность, инновационно-инвестиционная стратегия.

ABSTRACT. The article considers the current status and trends of innovative development of pulp and paper industry in the global market. Also examines the problems and prospects of innovative development of industry in Ukraine.

KEYWORDS: innovation, pulp and paper industry, innovation and investment strategy.

Постановка проблеми. В умовах активної інтеграції української економіки в світовий економічний простір особливої ваги набувають питання посилення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств з урахуванням їх галузевих особливостей. Доведено, що джерелом конкурентних переваг для підприємства є активна інноваційна діяльність, спрямована на створення і впровадження інновацій, що дозволять не лише сформувати нові товарні ніші, а й вирішити інші поточні проблеми підприємства. Зокрема для підприємств целюлозно-паперової промисловості необхідність здійснення інноваційної діяльності пов'язана з сировинними, матеріально-технічними та економічними проблемами, що стримують подальший розвиток галузевих підприємств не лише на внутрішньому, а й на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики інноваційного розвитку в Україні здійснили вітчизняні вчені З. Адаманова, О. Александрова, О. Алимов, О. Амоша, Ю. Бажал, В. Базилевич, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, П. Єщенко, М. Йохна, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, А. Кінах, В. Ковальчук, П. Мазурок, Б. Маліцький, В. Мандибура, А. Маслов, А. Мельник, В. Новицький, В. Онікієнко, В. Осецький, М. Пашута, О. Попович, В. Сизоненко, А. Ткач, Л. Федулова, А. Чухно та ін. Серед зарубіжних авторів, які безпосередньо займалися окресленими проблемами, слід відзначити П. Друкера, Н. Калдора, А. Анчишкіна, Г. Менша, В. Мітчерліха, Й. Шумпетера, Х. Фрімена та ін.

Разом з тим, незважаючи на значну кількість достатньо ґрунтовних досліджень, присвячених різним аспектам інноваційного менеджменту та інноваційного розвитку підприємств, поза увагою дослідників залишаються питання галузевих особливостей інноваційного розвитку, зокрема визначення і дослідження особливостей інноваційного розвитку целюлозно-паперової промисловості.

Постановка завдання. Отже, метою статті є дослідження особливостей та проблем інноваційного розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості на світовому ринку, обґрунтування та аналіз перспектив розвитку галузі в Україні, враховуючи світовий досвід.

Виклад основного матеріалу дослідження. В багатьох розвинутих країнах світу целюлозно-паперова промисловість (ЦПП) є однією з провідних галузей економіки, якій приділяється особлива увага з боку держави. Від її розвитку залежить споживання паперу і картону на душу населення, що є одним із показником рівня якості життя і соціального захисту громадян. Середньосвітове споживання паперу і картону перевищило 70 кг/чол., у країнах Західної Європи — більше 200 кг, у США — 330 кг, а в Україні — тільки 31,7 кг на душу населення [1, с. 218].

Зростання ВВП в Америці та Західній Європі у 2011 році (на 1,8 і 1,5 % відповідно) не призвів до того, щоб ті ж позитивні тенденції мали місце в споживанні паперу та картону в цих двох ключових регіонах. У 2012 прогнозувалося зростання американського ВВП на рівні 2 % і негативне зростання ВВП Єврозони, прогноз попиту на папір і картон залишався негативним. Тим не менше очікувалось, що ряд найважливіших подій (наприклад, президентські вибори в США і Олімпійські ігри) забезпечать деяке зростання рекламного ринку та ринку друкованих ЗМІ (навіть якщо частка останніх буде скромною). Згідно з останніми даними, наданими Асоціацією європейських виробників паперу для друку CEPiPRINT, європейський попит на сорти з вмістом деревної маси в листопаді 2011 року був на 6,9 % нижче торішніх показників. При цьому зростання експортних поставок у листопаді склав 18 % у порівнянні з листопадом 2010 року [2].

Не зважаючи на те, що в індустріальних країнах спостерігається дисбаланс попиту і пропозиції, пов'язаний з перевиробництвом, а в країнах з економікою, що розвивається, відзначаються структурні зміни в секторі паперів для письма і друку, в найближчому майбутньому зростання попиту на картонно-паперову продукцію в промислово розвинених країнах малоімовірний. В Індії та Китаї з 7—8 %-ним зростанням ВВП швидко збільшується кількість людей з нормаль-

ним достатком, відповідно більше витрачається грошей на товари народного споживання. Це підтримує, в тому числі, і попит на папери для письма і друку, санітарно-гігієнічного призначення та упаковку. В цілому, незважаючи на проблеми попиту та пропозиції в індустріальних країнах і уповільнення попиту в країнах з економікою, що розвивається, загальносвітовий обсяг поставок картоно-паперової продукції у 2012 році вперше може перевищити 400 млн т [2].

Глобалізація світової економіки та розвиток нових технологій у переробці паперу змінює сформовану систему конкурентних переваг у світовому виробництві целюлози. Наявні зміни можна назвати «глобальним зрушенням» в розміщенні індустрії: провідні гравці зберігають лідерство, але переводять потужності в країни Південної півкулі. Виробники більш низького рівня можуть опинитися на периферії і втратити свої ринки збуту [4].

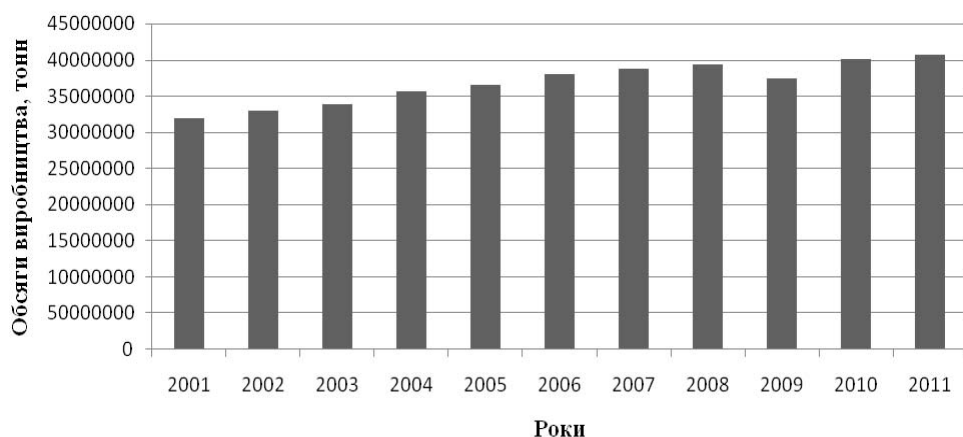

Рис. 1. Загальносвітове виробництво картону та паперу [3]

Лідерство у виробництві целюлозно-паперової продукції вже належить країнам Азії, які нещодавно витіснили країни Півночі, і продовжують тіснити швидкозростаючі тропічні регіони (табл. 1).

Таблиця 1

ОБСЯГИ ВИРОБНИЦТВА КАРТОННО-ПАПЕРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ, ТОНН [3]

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Світ	379954718	388140993	394233178	374994966	401668439	406610606
КНР	69394000	77965000	83685000	90117000	96501000	103101000
США	84316937	83915965	80178382	71355455	77689080	77424184
Японія	31097000	31268000	30628000	26268000	27364000	26578000
Німеччина	22656000	23317000	22828000	20870000	23072000	22704000
Канада	18189000	17367000	15789000	12823000	12733000	12069000
Індонезія	7223000	7727000	11349000	11527000	11527000	11527000

Закінчення табл. 1

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Фінляндія	14189360	14334000	13126000	10602000	11758000	11329001
Швеція	12066000	11511100	11663000	10932000	11410000	11298000
Індія	4774269	4780710	7941178	7788520	10809244	10809244
Бразилія	8738000	9008000	9154000	9428000	9844000	9887000
Україна	804000	937001	937001	813999	857001	951010

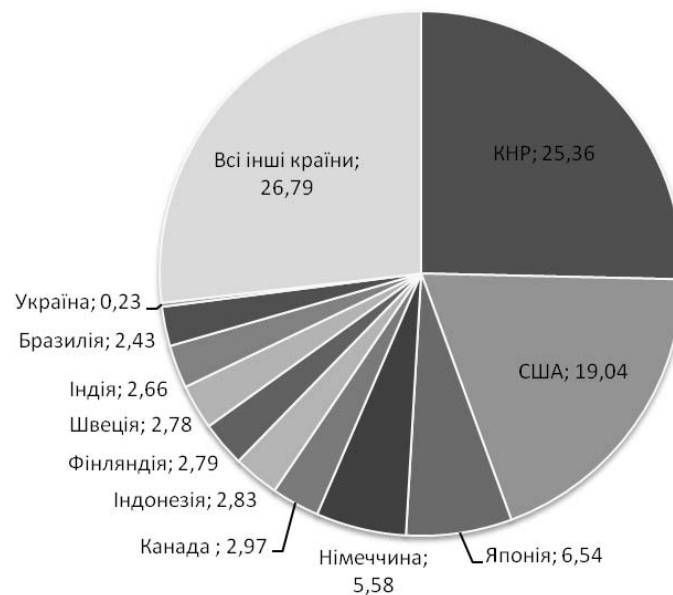

Рис. 2. Частки країн у загальному обсязі виробництва картонно-паперової продукції в 2011 р.

Значний вплив на розвиток целюлозно-паперової галузі в світі відіграють інноваційні розробки та технології, які можуть стати вирішальним фактором у конкурентній боротьбі. Особливості інноваційного розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості в світі тісно пов'язані з проблемами, які виникають у процесі господарської діяльності підприємств:

- недостатній технічний рівень підприємств целюлозно-паперової промисловості;
- відсутність власного виробництва первинних напівфабрикатів (целюлози та деревної маси);
- недостатня сировинна база;
- зростаючі вимоги ринку.

Наприклад, Китай рішуче налаштований на подальший розвиток і модернізацію своєї целюлозно-паперової промисловості і протягом найближчих п'яти

років збирається збільшити випуск продукції в цьому секторі на 30 %. Асоціація зовнішньої торгівлі Фінляндії (Finpro) спільно з Федерацією фінських високотехнологічних галузей індустрії (FFTY) працює над проектом консолідації фінських науково-технічних знань у даній сфері та виведення їх на китайський ринок. До 40 млрд євро буде інвестовано в придбання приблизно 30—50 нових і модернізацію десятків діючих папероробних машин [5].

Технічна асоціація целюлозно-паперової промисловості США (TAPPI) створила Міжнародне підрозділ нанотехнологій (International Nanotechnology Division), яке займатиметься питаннями застосування нанотехнологій для поновлюваних матеріалів, у тому числі дослідженнями і розробками в області наноцелюлози [6].

Японська компанія «Топпан», що займає друге місце на національному ринку виробництва та продажу друкувальних пристроїв і поліграфії, влітку 2012 року розробила спеціальний папір, який не пропускає радіоактивного випромінювання. Розроблений компанією «Топпан» папір містить високий рівень вольфраму, який дозволяє новим матеріалам, подібно свинцевим листам, ефективно блокувати гамма-випромінювання, що має найбільшу проникаючу здатність. У той же час, на відміну від свинцю, виготовлений японськими фахівцями папір відрізняється легкістю і не може нашкодити здоров'ю людини. Компанія планує продавати свою розробку по 28—32 тис. ієн (\$ 358—410) / м2 [7].

На даний час лісопромисловий сектор Фінляндії намагається подолати тривалу кризу в галузі за допомогою масових вкладень у НДДКР і розробок нових перспективних товарів і технологій. Сорок мільярдів доларів виручки, 200 тисяч зайнятих, 20 % ВВП, експортних надходжень і енергобалансу — такі основні параметри лісового кластеру Фінляндії, одного з найбільш розвинених у світі. Країна не тільки не знає рівних за значимістю і вазі лісового сектора в економіці, але і генерує нові продукти і галузеві технологічні стандарти [8].

Реагуючи на нові вимоги ринку шведська компанія Holmen Paper продовжує розробку нестандартних продуктів, до яких належить і новий сорт крейдованого паперу, на дотик імітує шовк. А компанія Innventia запустила в Стокгольмі перший у світі завод з виробництва наноцелюлози. Підприємство дозволяє виробляти цей продукт в промислових масштабах. Запуск заводу став важливою віхою на шляху до індустріалізації цього продукту [9].

Бразильська компанія Suzano Papel e Celulose в 2009 році інвестувала 30 млн реалів (15 млн дол.) в інноваційні лісопромислові та целюлозно-паперові проекти в Бразилії. Це в два рази більше, ніж у 2007 році. За словами представника Suzano, найкращим чином про результати цих програм свідчать наступні цифри: 22 % від загального обсягу продажів у 2008 році — це новинки, запущені в 2007—2008 рр. [10].

Що стосується України, то основними проблемами є незадовільний рівень питомого забезпечення населення картонно-паперовою продукцією вітчизняного виробництва (35 кг у рік при середньоєвропейському показнику 200 кг у рік) та неспроможність задовольнити потреби вітчизняного споживача.

У загальносвітовому обсязі виробництва картонно-паперової продукції частка України становить лише 951010 т, що складає лише 0,23 % (рис. 3).

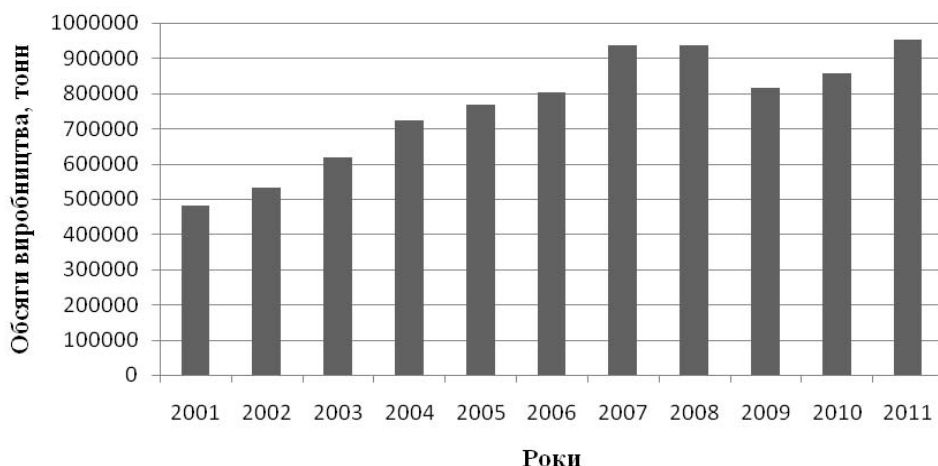

Рис. 3. Обсяги виробництва картонно-паперової продукції в Україні [3]

Згідно концепції загальнодержавної цільової програми розвитку целюлозно-паперової промисловості України та вітчизняного ринку картонно-паперової продукції на період до 2020 року основними причинами виникнення проблем, що стримують подальший розвиток целюлозно-паперової промисловості є [11]:

- недостатній технічний рівень підприємств целюлозно-паперової промисловості, старіння виробничих потужностей, знос основних фондів яких складає понад 60 %, що не забезпечує конкурентоздатності продукції в ринкових умовах;

- відсутність в Україні власного виробництва первинних напівфабрикатів (целюлози та деревної маси);

- недостатнє виробництво білих сортів паперу, у першу чергу, газетного та друкарського.

Недосконалість інвестиційно-кредитної системи, світова фінансово-економічна криза обумовлює недостатній рівень фінансових ресурсів, що негативно позначається на інвестиційній активності суб'єктів господарювання целюлозно-паперової промисловості. Обмеженість інвестиційних ресурсів підприємств, які залишаються основним джерелом капітальних вкладень, не дозволяє власними силами подолати технологічну відсталість галузі, створити умови для кардинального оновлення асортименту продукції.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного можна зробити висновки, що найбільш прийнятним шляхом розвитку целюлозно-паперової галузі більшості країн світу є активізація інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Така стратегія розвитку галузі є найбільш оптимальною і для України. Вона спрямована на створення і впровадження сучасних технологій і обладнання та розв'язання наступних завдань [11]:

- прискорення технологічного оновлення виробництва та впровадження сучасних енергозберігаючих технологій;

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій з метою розвитку галузі та вітчизняного ринку картонно-паперової продукції;

— сприяння розвитку вітчизняної сировинної бази для картонно-паперових підприємств;

— розширення асортименту картонно-паперової продукції, розвиток виробництва, насамперед, друкарських видів паперу і картону;

За прогнозом, у 2020 році обсяг виробництва картонно-паперової продукції зросте до рівня 2,0—2,2 млн т, на розвиток підприємств целюлозно-паперової промисловості передбачається витратити 20 млрд грн.

Такий шлях розвитку дасть можливість створення в Україні власної сировинної бази картонно-паперових підприємств, розширити асортимент та підвищити конкурентоспроможність вітчизняної галузевої продукції, оновити застарілу технічну базу підприємств, забезпечити значне зростання обсягів виробництва друкарських видів картонно-паперової продукції для задоволення потреб засобів масової інформації і видавництва та підвищення експортного потенціалу галузі [11].

Література

1. Потенціал не деревної рослинної сировини для виробництва паперу і картону В.А. Барбаш [Електронний ресурс]. Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. Міжвідомчий науково-технічний збірник. ВИПУСК 37-1 — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/natural/lglpdp/2011_37-1/37-1-60.pdf
2. Прогноз на 2012 — колебания мирового спроса на бумагу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sbo-paper.ru/news/archive_world/38866/
3. Офіційний сайт продовольчої і сільськогосподарської організації об'єднаних націй [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/626/DesktopDefault.aspx?PageID=626#ancor>
4. Есть ли будущее у российской целлюлозно-бумажной промышленности. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://abercade.ru/research/analysis/1783.html>
5. Китай намерен использовать финское ноу-хау для обновления своего бумажного производства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.abercade.ru/research/industrynews/7952.html>
6. Подразделение нанотехнологий открыла Техническая ассоциация целлюлозно-бумажной промышленности США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.upakovano.ru/news/24483>.
7. Изобретена бумага, не пропускающая радиоактивное излучение [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.printnews.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3934:2012-06-08-08-37-58&catid=30:news-paper&Itemid=10
8. Чем дольше кризис, тем больше инноваций [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://expert.ru/expert/2011/23/chem-dolshe-krizis-tem-bolshe-innovatsij/>
9. В Швеции запущен первый в мире завод по производству наноцеллюлозы [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://les.lesprom.com/news/V_Shvetsii_zapuschen_perviy_v_mire_zavod_po_proizvodstvu_nanotsellyulozi_47517
10. Suzano Papel e Celulose увеличивает объемы инвестиций в инновационные программы [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sbo-paper.ru/news/archive_world/37457/
11. Офіційний сайт міністерства промислової політики України. Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку целюлозно-паперової промисловості України та вітчизняного ринку картонно-паперової продукції на період до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/industry/control/uk/publish/article?jsessionid=D944B63339CEEEAA38DF66524EE1F845?art_id=74110&cat_id=42148

Статтю подано до редакції 23.10.2012 р.